

DOKUMENTUMFILMET FORGATNAK DACZÓ KATALIN RENDEZÉSÉBEN AZ 1968-AS CSÍKSZEREDAI SPONTÁN TÜNTETÉSRŐL

Képkockákon a fél évszázaddal ezelőtti „megyecsinálók”

Csíkszereda huszadik századi történelmének egyik legfontosabb pillanatról, a megyék 1968-as kialakításakor tartott spontán tüntetésről készül dokumentumfilm *Megyecsinálók* munkacímmel Daczó Katalin rendezésében.

» PÉTER BEÁTA

Orbán István, a rajoni néptanács titkára belép az ajtón, arca kis-sé gondterhelt, leveszi báránycsizmáját, majd az íróasztalához ül, amelynek politúrozott felületén a falon lógó Ceaușescu-kép tükröződik. A jelenet 1968-ban játszódik Csíkszeredában, az ország közigazgatási térképének árajzolása és néhány nappal a február 13-ai tüntetés előtt – erről forgatnak dokumentumfilmet Daczó Katalin (portrénkon) rendezésében. A film forgatásán jártunk, amelyet a Magyar Média Mecenatúra Ember Judit-pályázata keretében készítenek. Az érdekeik védelmében, a mínusz 20 Celsius-fokos hidegben utcára vonult székelyek nem tudhatták, hogy egy olyan korszakban, amikor nem voltak mindennaposak az ilyen jellegű megmozdulások, mi lesz a végkimenetele az akkor bátornak számító tettnek. A film középpontjában ez a tüntetés áll, de rávilágít az esemény politikai hátterére, és bemutatja egy korszak és egy kisváros hangulatát, szereplőit.

Határtologatási huzavona

Mik voltak ennek a megmozdulásnak az előzményei? – tettük fel a kérdést a film rendezőjének. Daczó Katalin elmondta, mintegy húsz éve kutatja a '68-as eseményeket, ezek okait és a következményeket. Kifejtette, már 1967-ben megkezdődött az ország közigazgatási átszervezésének az előkészítése, ennek be nem vallott oka az 1965-ben pártfőtítkárrá választott Nicolae Ceaușescu

hatalmának megszilárdítása volt. Az átszervezéskor a korábbi tartományi, rajoni vezetőket leváltották, a vezérhez közelálló emberek kerültek vezető beosztásokba minden új megyében. Az orosz mintára megszervezett tartományok helyét vették át az átláthatóbb közigazgatási egységek, a kisebb megyék. Ezen hónapokig dolgoztak, többféle elképzelés, és ennek megfelelően térkép is született az ország közigazgatási felosztására, ebből jó néhányat látott is a film stábj a bukaresti levéltárban. A tartományok megszünteté-

Régi idők tanúi. Az alkotók szerint fontos, hogy azok is megértsék az ötven évvel ezelőtti történéseket, akik nem éltek át azt a korszakot

sével megszűnt a Maros Magyar Autonóm Tartomány is, de mégis úgy tűnt, hogy a régi magyar rajonok egy megyében lesznek. Az egyik elképzelés szerint Székelyföld – Háromszék, Gyergyó, Csík és Udvarhely – egy nagy megyéhez tartozott volna Hargita név alatt. Ám alig néhány nappal a nagy nemzetgyűlés határozata előtt fordult a kocka: Brassó magának akarta Háromszék egy részét, a háttérben nagy huzavona zajlott, s végül létrejött az önálló Kovászna megye. Csakhogy Háromszék rajon és Alcsík egy részének tervezett elkülönítése után Csíkszereda már nem számított volna a jövődó megye középpontjának, mert – feltehetően Fazakas János (aki udvarhelyszéki származású volt) lobbijával – utolsó pillanatban megváltoztatták az elképzelést.

Eltársak jövőképe

Egy szombati napon gyűlést hívtak össze, és bejelentették a tartományi vezetőket, hogy Udvarhely lesz a megyeszékhely, nem Csíkszereda. „Pedig Csíkban már korábban elkezdtek az átalakítási munkálatokat a néptanácsnál, meszeltek, kialakították az új irodákat. A rajoni vezetők is örvendtek, mert tudták, hogy nem lesz munkahelygondjuk, de az utolsó pillanatban ez megváltozott. Ahogy Orbán István fogalmazott: olyan volt, mintha megkínálnának egy pohár borral, s az utolsó pillanatban kiütnék a kezedből a poharat” – mondta a rendező. Hozzátette, szombaton megtörtént a bejelentés, hétfőn forrongtak az emberek, hétfőn munkába mentek, de már minden vállalatnál, tanácsnál feszült hangulat volt, és kedden került sor az ominózus tüntetésre, február 13-án. „Mi ezt a pillanatot szeretnénk megmutatni. Önmagában a pillanatot megfilmesíteni nem elég ahhoz, hogy a mai emberek megértsék. Fontos, hogy miért készül a film: most lehet még olyan embereket megszólaltatni, akik aktív résztvevői voltak az ötven évvel ezelőtti zajlott eseményeknek” – fejtette ki a rendező. A filmet nemcsak Csíkszeredában forgatták, hanem Székelyudvarhelyre is átjártak, és olyan embereket szólaltattak meg, akik részt vettek az 1968. februári események kapcsán tartott gyűléseken, és udvarhelyi szemszögből világítják meg a történéseket.

1968. február 13.

A tüntetés délelőtt kezdődött, egyre gyűltek az emberek a pártszékház előtt. Jöttek különböző elvtársak a tartományból, Bukarestből, a tüntetők mindenkit beengedtek a székházba, de nem engedtek ki senkit. A nép úgy tartotta, hogy a rajoni vezetők egyezséget kötöttek, elárulták őket. Mert nem csak Csíkszereda megyeszékhely volt forgott kockán, hanem az is, Alcsík nagy része sem tartozott volna Hargita megyéhez – avatott be a film rendezője. „Miközben gyűlt a nép és az elvtársak bent voltak, folyamatos volt a kapcsolattartás Bukaresttel, ott nagyon jól

» A mínusz 20 Celsius-fokos hidegben utcára vonulók nem tudhatták, mi lesz a végkimenetele az akkor bátornak számító tettnek.

tudták, hogy itt éppen mi zajlik. Délután a székházban levő elvtársak próbáltak az erkélyről beszélni a néphez, volt, akit lehurrogtak, volt, akit meghallgattak. Elhangzott az is, hogy »Műjépgályát akarunk!«, és fontos, hogy közben éltették a pártot is. Persze a legközismertebb bekiabálás az »Udvarhelyre nem megyünk, aszalt szilvát nem eszünk!« szlogen volt, amit ehhez a pillanathoz szokták kötni, de akár korábbi keletű is lehet” – mesélte a rendező. Kifejtette, végül az a javaslat született, hogy tartsanak szűkebb körű megbeszélést a nép köréből választott emberek, és közülük választottak ki húsz személyt, akik Bukarestbe mennek. Végül tizenkilencen indultak el éjszaka busszal, reggelre értek Bukarestbe. Utolsó percben volt ez a tüntetés, hiszen Bukarestben a nemzetgyűlés már tartott, de közben Ceaușescu leült a csíkiakkal tárgyalni. „Mivel Csíkban a tüntetők kitartottak éjszaka is, és másnap ismét gyülekeztek, a bukaresti pártvezetés úgy látta jónak, ha a küldöttség tagjai minél hamarabb hazaeérnek. Ezért repülővel hozták Brassóig őket, majd busszal, hogy nyugtassák le a kedélyeket, és ígérték, addigra válasz is születik. Így is történt, és Csíkszereda lett a megyeszékhely” – mondta a rendező. Kitért arra is, hogy a dokumentumfilmben szeretnék összeállítani a delegáció

tablóját, akkor nem készült róluk közös fotó. „Régóta kutatok, sok idős ismerősöm van Szeredában, kiterjedt levelezést folytattam ez ügyben, de a tizenkilencből még mindig van nyolc személy, akiről nem kaptam fotót” – magyarázta Daczó Katalin.

Miért épp Orbán István?

A dokumentumfilm története több síkon zajlik majd: beszélnek emlékezők, történészek, használnak archív anyagokat is. Olyan emberek szólalnak meg, mint például Füstös Mária, a bukaresti delegáció egyik tagja, valamint a kor egyik meghatározó politikusa, Király Károly. Az alkotók úgy vélik, hogy egyrészt hitelesebbé válik ettől a történet, másrészt fontos az, hogy azok, akik részt vettek az akkori eseményekben, hogyan látják ötven év után mindezt.

A film egyik sávjának főszereplője Orbán István, a rajoni néptanács egyik titkára (Orbán Levente színművész alakítja), aki a február 13-át megelőző napokban feljegyzéseket készített. „Ezeket a volt lakásukban, a szekrény tetején találtam ezelőtt húsz évvel. Orbán István tagja volt a küldöttségnek, amely Ceaușescu előtt képviselte a szeredaiak érdekeit. Ő volt az, aki Ceaușescunál a bevezető szöveget mondta, erről hiteles jegyzőkönyv található a bukaresti levéltárban – Novák Csaba történész hozta nyilvánosságra. Ugyanakkor sokoldalú ember volt, hegedült és harmonikázott – a filmhez zenére is szükség van –, így mindez hozzájárult, hogy őt válasszuk, rajta keresztül mutassuk be a történéseket” – fogalmazott Daczó Katalin. Hozzátette, egyáltalán nem arról van szó, hogy Orbán István hős lett volna. Sőt elképzelhető, hogy Ceaușescu előtt szabdokozva mondta, hogy értse meg, hogy a csíkiakra nem jellemző ez a fegyelmezetlenség, és ettől még nagyon tisztelik Ceaușescu elvtársat, és betartják a párt határozatát, de szeretnék, ha Csíkszereda lenne a megyeszékhely. A következő tizenegy évben tizennégy gyár épült a városban, valamint iskolák, kórház, műjégpálya. „Nyugodt lelkiismerettel nem lehetne azt mondani, hogy rosszul járt Szereda. Azért lehet azt mondani, mert megváltozott. Mert kicserélődött, mert lebontották, mert rengetegen költöztek ide, nagyon sok román nemzetiségű munkás jött a felépített gyárakba. De ugyanúgy faluról is költöztek be, és mert lakhely kellett, építették a tömbházakat. Tehát Csíkszeredában ug-rásszerű volt a fejlődés, de nem szerves” – mondta a rendező. A forgatás most már a végéhez közeledik, a *Megyecsinálók* munkacímét viselő dokumentumfilm március végére készül el, első vetítését a Duna Televízió vállalta. A stáb tagjai között van Daczó Dénes mint segédrendező és vágó, Berszán György operatőr, Szabó Ádám mint riporter. Szakértőnek Novák Csaba Zoltán történészt kérték fel, és Gál Árpád zenéje Máté Ágnes előadásában hallható majd. „Fontosnak tartjuk, és megpróbáljuk képileg is úgy megfogalmazni – a helyszínek és az archív felvételek segítségével is –, hogy érthető legyen egy olyan fiatal számára is, aki a kommunizmus időszakát nem élte, és tankönyvből sem ismeri. Lényeges, hogy megértse, hogy miért történt a tüntetés, az abban az időben szokatlan és igen bátor dolog. És azok, akik vállalták, hogy lemennek Bukarestbe, nem tudták, hogy hazajönnek-e még, vagy sem” – mutatott rá Daczó Katalin.